

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Bakalářská práce

Jan Petr

Komentovaný překlad: La victoire était-elle inéluctable?

Commented translation: La victoire était-elle inéluctable?

Poděkování

Děkuji touto cestou paní PhDr. Šárce Belisové a za cenné rady a připomínky.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu, a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Českých Budějovicích dne 20.5 2013

Anotace

Cílem této bakalářské práce je provést překlad vybraného textu v rozsahu 20 normostran z francouzského do českého jazyka a následně jej doplnit překladatelským komentářem.

První částí této práce je překlad článku (*La défaite était-elle inéluctable*), který pojednává o příčinách německé invaze do Francie v roce 1940. Druhá část textu se zabývá analýzou originálu po stránce lexikologické, syntaktické a stylistické, typologií překladatelských problémů a metodou překladu, která byla aplikována. Komentář rovněž obsahuje konkrétní příklady z původního textu i z překladu.

Klíčová slova:

Porážka Francie, červen 1940, druhá světová válka, vojenské strategie, geopolitika, překladatelská analýza, problémy překladu, komentovaný překlad.

Abstract

The goal of this bachelor thesis is to make a translation of a selected french text (of about 20 standard pages) and to add a translator commentary to it.

First part of the thesis is the translation of an article (*La victoire était-elle inéluctable*) about causes of the german invasion to France in 1940. The second part deals with the analysis of the original text (from the point of view of lexicology, syntax and stylistics), translation problems and the method of translation used. The commentary contains examples form both the original and the translated text.

Keywords:

French defeat, june 1940, World war II, military strategies, geopolitics, translation analysis, problems of translation, commented translation.

Obsah

1.	Překlad.....	6
1.1.	Překlad textu	6
1.2.	Překlad popisů k fotografiím a ilustracím	23
2.	Komentář překladu	33
2.1.	Úvod.....	33
2.2.	Analýza originálu.....	33
2.2.1.	Vnětextová charakteristika textu	33
2.2.2.	Vnitrotextová charakteristika.....	35
2.3.	Typologie překladatelských problémů	38
2.3.1.	Lexikum.....	39
2.3.2.	Morfologie a syntax	42
2.4.	Popis metody překladu.....	43
2.4.1.	Strategie	43
2.4.2.	Překladatelské postupy a posuny	43
3.	Závěr.....	46
4.	Bibliografie.....	47
4.1.	Primární literatura	47
4.2.	Sekundární literatura	47
4.3.	Slovníky	47
4.4.	Internetové prameny	48
5.	Příloha – Text originálu (La défaite était-elle inéluctable?)	49

1. Překlad

1.1. Překlad textu

Byla porážka nevyhnutelná?

Olivier Wiewiorka

Jaká je odpovědnost francouzských generálů za ostudnou porážku z června 1940? Byly německé tanky neporazitelné? Byl Blitzkrieg bezchybný scénář? Pro vyvrácení vžitých názorů je nutné vrátit se do doby porážky Francie.

Děla sotva utichla, a Philippe Pétain a Charles de Gaulle vyvozovali z červnové porážky 1940 diametrálně odlišné závěry. „Nemáme dostatek dětí, zbraní a spojenců“, naříkal vítěz od Verdunu maršál Pétain ve svém projevu z 20. června, v němž neváhal oznámit, že to, co Francouze dovedlo k porážce, bylo „usnutí na vavřínech“. „Poživačnost ničí to, co vybudovala obětavost“ dodal 25. června. Charles de Gaulle, se naproti tomu omezil na to, že ve své slavné výzvě z 18. června prohlásil, že „daleko víc než počet německých vojáků nás donutily ustoupit jejich tanky, letadla a taktika“ a dodal, že „tytéž prostředky, které nás porazily, mohou jednoho dne vést k vítězství“.

Tato protichůdná prohlášení představují hranici, která na dlouhé roky rozdělila historiky. Ti, kteří následují Henriho Michela, Jeana-Baptista Durosella nebo v poslední době Clauda Quétéla., vidí ve „fiasku“ z léta 1940 událost, která je výsledkem politického, diplomatického, ekonomického a sociálního selhání třetí republiky. Porážka z roku 1940 by pak byla spíše vyústěním dlouhého meziválečného období. Jiní historikové, ač většinou nepocházejí z Francie, mají aktuálnější historiografii a po vzoru Martina Alexandera, Roberta Doughtyho nebo Karla-Heinze Friesera tuto fatalistickou vizi¹ odmítají. Striktně zaměřeni jen na krátké léto 1940, hodnotí relativní rovnováhu sil obou táborů a uvádějí, že v německém vítězství spíše sehrála velkou roli náhoda. Současný historik je tudíž nucen zvolit si mezi

¹ Tyto názory jsou zmíněny ve sbírce M. Vaïsse, Mai-Juin 1940. Défaite française, victoire allemande sous l'oeil des historiens étrangers (Květen – červen 1940. Francouzská porážka a německé vítězství očima zahraničních historiků)

dvěma logikami, z nichž jedna v sobě nese morální obvinění a druhá se ho zříká. Byla to tedy náhoda nebo nutnost? Nahlédněme znovu na tato fakta.

Tápání ve 30. letech

V září 1939 se, přinejmenším z diplomatického hlediska, slabá Francie ocitá ve válečné situaci. Od roku 1939 samozřejmě spoléhá na důraznou podporu Spojeného království, které slibuje nezávislost Polska a případnou vojenskou podporu na základě zjištění, že invazí do Čech v březnu 1939 nacistické Německo porušuje podepsané závazky. Toto náhlé rozhodnutí nicméně nestačí na ukončení dlouhého tápání britské diplomacie, které v důsledku politiky appeasementu vedené Nevillem Chamberlainem až do Mnichovské konference v roce 1938, vyústilo v rozštěpení Československa. Londýn, obávající se francouzské hegemonie na Starém kontinentu, nevěnoval pozornost požadavkům, které v zájmu zachování bezpečnosti Paříž bez ustání vznášela. Ta se totiž během okupace Porúří (1923)² distancovala od svého dřívějšího spojence, a místo aby podpořila neústupnou politiku premiéra Raymonda Poincarého, snažila se na vlastní pěst vést vyjednávání završená uzavřením oboustranné námořní dohody s Berlínem v roce 1935. Veškeré iluze se bortí s rokem 1939, neboť se potvrzuje, že „*obavy, které Francouzi měli ohledně bezpečnosti, jsou oprávněné*“³. Tato změna názoru však přichází příliš pozdě a nedokáže odčinit Mnichov ani mylné představy o francouzské pozici.

Francie hlavně nemá k dispozici spojení se Sovětským svazem. Pakt uzavřený v květnu 1935 se Sovětským svazem sice určuje společnou účast obou států ve věcech Společnosti národů (SN), ale neposkytuje Francii jakékoliv konkrétní záruky. Francouzské vedení se ani nesnažilo do smlouvy zařadit vojenské doložky, neboť pochybovalo o operační hodnotě Rudé armády. Rovněž se obávalo rozhněvání Polska, které by muselo nechat sovětská vojska přejít přes své území, aby mohla podat svým spojencům pomocnou ruku. Když si Stalin všiml zdráhavosti Londýna a Paříže, zachoval se cynicky. Dne 23. srpna 1939 uzavřel pakt o neútočení s Třetí říší. Hitler si mne ruce. Nebude muset, jak se obával, vést válku na obou frontách a může soustředit své síly pouze na západní frontě.

² Vzhledem ke zpoždění vlády Výmarské republiky v placení válečných reparací dle Versailleské smlouvy, okupovaly francouzsko-německé jednotky Porúří až do roku 1925.

³ D. Reynolds, *From World War to Cold War*, Oxford University Press, 2006, p. 28.

Rozhodnutí slabých spojenců bylo přinejmenším rozpačité. Polsko se směle snažilo vyhnout nacistické hrozbě tím, že 26. ledna 1934 podepsalo s Německem pakt o neútočení. Neprojevalo se příliš vstřícně ani vůči Československu, proti kterému jej stavěly územní spory. Belgie pro změnu spoléhala na svou neutralitu, ostentativně vyhlášenou v roce 1936. Tento fakt spojencům bránil v plánování společné vojenské taktiky.

Itálie, na kterou bylo po agresi spáchané proti Etiopii (v roce 1935) uvaleno diplomatické embargo, se nakonec začala sblížovat s Německem a v listopadu 1936 s ním uzavřela spojenectví. Náhlý zvrát byl o to bolestivější, že Itálie do té doby projevovala spíše nedůvěru k Říši shromažďováním svých jednotek v Brennerském průsmyku během neúspěšného pokusu o anšlus Rakouska v roce 1934. Tuto situaci navíc zhoršili italští poslanci v listopadu 1938, když pro Itálii agresivně požadovali „*Tunisko! Korsiku! Džibutsko!*“, k čemuž někteří pro větší váhu přidali ještě oblast Savojska a město Nice.

Francie tedy na rozdíl od první světové války nemá podporu Ruska ani „vlídnou“ neutralitu ze strany Itálie. To ji nutilo vydat se do boje pouze za podpory Velké Británie. A tak francouzské Ministerstvo zahraničních věcí neposkytlo Francii žádný účinný diplomatický nástroj.

Striktní dodržování Versailleské smlouvy vůči Německu spíše poškozovalo umírněné politiky ve Výmarské republice a rozšiřovalo řady extremistů z nacistické strany. Naproti tomu po příchodu Hitlera k moci (1933) reagovalo francouzské vedení na opakované porušování Versailleské smlouvy liknavě. Klidně tak nechalo Berlín obnovit všeobecnou brannou povinnost (1935), znovu militarizovat Porýní (1936) a nakonec přistoupit k anšlusu Rakouska (březen 1938) a rozbití Československa (březen 1939). Převládající pacifismus měl sice pomoci vyhnout se riziku války, avšak antikomunismus také směřoval k přátelské dohodě spíše se Třetí říší než se SSSR. V letech 1939 - 1940 dovedla tato logika francouzský generální štáb dokonce k úvaze, že by podpořil Finsko napadené 30. listopadu 1939 sousedním Sovětským svazem nebo že by bombardoval Baku. To dokazuje, že ani lidé z nejvyššího velení Francie neměli jasně určené priority. Je pravda, že si zdaleka neuvědomovali radikálnost nacismu a bez váhání Hitlera přirovnávali k novému Bismarckovi. Ať už to ale bylo jakkoliv, 3. září 1939 vstoupila Francie bez jistoty opory ze strany spojenců do války, která pouze přispěla k oslabení její pozice.

Poměr obrněných sil

Přesto však, oproti přetrvávajícím vžitým představám, byly z vojenského hlediska síly

Francie a jejích spojenců vyrovnané s Německými. K 90 francouzským divizím umístěným v Paříži se totiž přidalo 22 belgických, 10 nizozemských a 10 britských divizí. Německo jich shromáždilo 135. Francie též představila na 3000 obrněných vozidel, z nichž mnohá ve svých vlastnostech překonávala přibližně 2500 německých tanků – především to byly tanky typu B1. Pouze jedna společná hranice na severovýchodě nehraje v této rovnováze vojenských sil roli, neboť 76 divizí a 2574 tanků na francouzské straně neústupně očekává 80 německých divizí a 2285 německých tanků chystajících se k útoku.

Tato uspokojivá bilance si však žádá několik upřesnění. Ač měla Francie dostatečný počet protitankových děl, jednalo se o děla tažená koňmi, důsledkem čehož byl jejich pomalý přesun. I francouzská protiletectvá obrana se ukázala jako nedostatečná, zejména proto, že neměla 90ti milimetrové kanóny. Tanky typu B1 měly pouze omezený dojezd 130 kilometrů, ale hlavně, francouzské letectvo bylo na podstatně horší úrovni než německá Luftwaffe a to nejen po početní stránce (1450 letadel proti protivníkovým 2600), ale i z důvodu kritického nedostatku moderních stíhaček a bombardérů.

Jinými slovy, vybavenost francouzské armády nezaručovala vítězství, ale ani nemusela nutně znamenat porážku. To svědčí o reorganizaci armády započaté Lidovou frontou, na kterou navázala Daladierova vláda. Tím, že socialistická a komunistická strana odmítly až do března 1935 odsouhlasit válečný rozpočet, přidělil v roce 1936 předseda socialistů Léon Blum vrchním vojenským velitelům 14 miliard franků namísto jimi skromně požadovaných devíti. Přednost před modernizací dělostřelectva a letectva dostala výroba tanků. Továrny letecké výroby byly znárodněny, aby bylo možné tyto značné částky využít co nejefektivněji. Zrovna tak předseda vlády, Édouard Daladier, investoval do zbrojení dalších 12 miliard franků. Statistiky mimo jiné potvrzují skutečnost, že armáda inovovala, a to z velké části díky dynamičnosti ministra zbrojení Raoula Dautryho (září 1939 - červen 1940). Francouzský průmysl v období od roku 1938 do června 1940 vyprodukoval 3684 moderních letadel. V tomto období přešel z výroby 330 letadel za rok 1937 na 330 letadel měsíčně v prvním čtvrtletí roku 1940. Podobnými výsledky se mohlo pochlubit i odvětví výroby obrněných vozidel nebo artilerie. Samozřejmě, že *„válečná snaha začala příliš pomalu a přinesla výsledky příliš pozdě“*⁴. Neměla by však být opomíjena. Naopak. Spíše vojenská síla Německa byla často přeceňována.

⁴ J.-L. Crémieux-Brilhac, Les Français de l'an 40. T. II, Ouvriers et soldats, Gallimard 1990, p. 351 (J-L

Přezbrojování zahájené v roce 1936 sice částečně vrátilo Německu podstatnou část sil, ale přineslo sporné výsledky. De facto mohlo hospodaření Třetí říše narazit hned na tři překážky. Kvůli nedostatku valut a likvidity hrozilo, že příprava na válku opět rozpoutá inflaci, které se německé autority po zkušenostech z let 1923 - 1924 velmi obávaly a jejíž riziko rozhodně nechtěly podstoupit. Surovin, především oceli a neželezných kovů, bylo tak malé množství, že kvůli nedostatku oceli nemělo koncem roku 1939 kasárna ani garáže na 300 praporů pěchoty. A nakonec, ekonomika vystavená konkurenci trpěla také nedostatkem koordinace, který vedl k plýtvání, rozprodávání a neefektivnosti.

Slabiny Třetí říše

Tato situace donutila německé velení zvolnit tempo. Přitom v plánu bylo sestrojít v období od října 1939 do října 1940 1200 vozidel a středních tanků. Z tohoto ambiciózního plánu sešlo v polovině roku 1939. Polské tažení tak jen oživilo obavy generálního štábu, místo aby je uklidnilo. Za necelý měsíc bojů je čtvrtina obrněných sil mimo provoz, ať již kvůli technickým závadám nebo bojovému poškození. Obrněné divize jsou nakonec velmi málo vybaveny. Namísto 400 tanků jich mají k dispozici 250. K tomu ještě hledají oporu v 381 tancích zabavených Čechům, které utvořily nezbytnou část sedmé pancéřové divize generála Rommela.

Z hlediska geopolitické situace se tedy zranitelnost Třetí říše stupňovala. V září 1938, když se Hitler začal dožadovat připojení Sudet (německy mluvící oblasti Československa) k Říši, vedla tato krize k Mnichovské konferenci a vyostřilo se nebezpečí války, jejíž tíhu by Německo muselo nést samo. Řím ani Tokio totiž nepřislíbily podporu. Navíc Spojené státy 3. listopadu ukončily jejich izolacionismus zavedením systému Cash and Carry. Prodávaly zbraně jen zemím schopným je zaplatit. Nepřátelství, které Roosevelt choval k Hitlerovi, stejně jako nedostatek devíz, zcela jasně bránily Německu v přístupu k americkému zboží. Německo-sovětský pakt a dobytí Polska pak samozřejmě přinesly vítanou úlevu. Sovětský svaz dodával Německu 55% dováženého množství manganu, 40% niklu a 34% benzínu. Ale ani tento zdroj nedokázal vyvážit účinnost námořní blokády, kterou vyhlásily Velká Británie a Francie. V prvních šesti měsících války dosahuje německý import pouhé třetiny objemu z roku 1932.

Crémieux-Brilhac, Francouzi z roku 40 T. II, Dělníci a vojáci, Gallimard 1990, str. 351.)

Autority nacistického Německa viděly propastný rozdíl mezi německým a francouzsko-britským ekonomickým potenciálem. Hitler si jasně uvědomil, že nyní hraje čas proti Říši, protože umožňuje nepřítelům vylepšit výzbroj. 12. prosince 1939 tedy požaduje, aby byla válečná produkce zvýšena na maximum a aby byla dána přednost munici a střednímu bombardéru Junkers 88.

Tento požadavek měl úspěch. Mezi lednem a červencem 1940 se výroba zbraní zdvojnásobila, i když pravdou je, že za to tvrdě zaplatilo civilní obyvatelstvo. Zbrojení tak v roce 1939 spolykalo více než třetinu státní pokladny (oproti dosavadní pětině) a Němci si museli utáhnout opasky. V témže roce spotřeba na osobu zaznamenala 11% pokles z důvodu zdanění a zavedení povinného přidělového systému pro civilní obyvatele.

Nedbaje námitek svého generálního štábu, vyžaduje Führer mimo jiné, aby byly vojenské akce na západě spuštěny co nejrychleji. Vědom si slabin německé ekonomiky, vsadil na uspíšenou a agresivní válku, přestože nic nenasvědčovalo, že by měla trvat krátce. Důraz na výrobu granátů, minometů, či ponorek naznačuje, že Hitler, místo aby dal přednost neohlášené bleskové válce, zůstal věrný „klasickému postupu“ z Velké války. Čísla to jen potvrzují. Z celkových 445 tisíc tun oceli, bylo na výrobu bojových tanků a obrněných vozidel vyhrazeno pouze 25 tisíc. A na ostatný drát, překážky nebo vojenské objekty zůstalo určeno méně než 26 tisíc tun oceli!

Smysluplnost Maginotovy linie

Studie vojenských potenciálů válečných vůdců by tedy neměla zakrýt to nejdůležitější: vše nakonec závisí na strategii.

Francie a její spojenci počítali s „metodickým vedením bitvy“. Její armáda spoléhala na odvody a tak měla pouze 32 divizí aktivních záloh. Bylo tedy potřeba vyhnout se zapojení nezkušených jednotek, obzvláště 18 divizí kategorie B (převážně složené ze záložníků). Vojáci jsou tedy různě zapojováni do dílčích operací do té doby, než jejich zkušenosti umožní generálnímu štábu naplánovat útok ve velkém stylu. Provádění operací vyžadovalo spíše poslušnost a přesnost než představivost nebo iniciativu, protože velení nemohlo spoléhat na nezkušené důstojníky. Důraz je mimo jiné kladen na defenzivu - „posvátnost“ státního území totiž představovala nedotknutelné dogma. V tomto schématu naprosto chybí prvek překvapení. Rozhodující bitvě má stále předcházet dělostřelecká příprava.

Tato strategie vesměs odpovídá očekáváním Francie. Ta nevniesla žádné územní požadavky a nehodlala vést dobovačnou válku. Těžce zasažena první světovou válkou odmítala postoupit byt' jen malou část svého území cizím armádám. Věrná myšlenka masového povstání zavrhlá profesionální armádu a stejně jako v roce 1914 počítala s empirickým doškolením na základě zkušeností vojáků, jejichž bojová hodnota by narostla časem. Nehodlala totiž slepě obětovat svou mládež, obzvlášť když demografická situace nabádala k opatrnosti. V roce 1935 mohlo Německo počítat s 13,1 miliony bojeschopných mužů, Francie se musela spokojit se 6,7 miliony. Tento propastný rozdíl měl být vyrovnán návratem ke dvěma letům vojenské služby v roce 1935.

Z tohoto úhlu pohledu má Maginotova linie, o jejíž stavbě bylo rozhodnuto v roce 1930 a dokončena byla v roce 1935, své opodstatnění. Stratégové nepředpokládali, že by sama o sobě mohla zajistit vítězství. Měla ovšem umožnit zadržet nepřítele a tak získat čas na přesun armády do bojového uskupení s minimálními ztrátami lidských životů. Proto je pochopitelné, že se francouzská vojska neodvážila proniknout do Německa během bojů v Polsku, přestože Říše snížila ostrahu na západě. Kromě toho, že by tato ofenzíva nijak neodpovídala francouzskému strategickému myšlení, neměla Francie dostatečné zkušenosti potřebné k vedení takového útoku a měla minimální zájem na účasti v nahodilém konfliktu.

Toto strategické schéma však vykazovalo vážné slabiny. Snižovalo význam tanků jen na podporu a obranu pěchoty. To vysvětluje, proč bylo 75% tanků roztroušeno, namísto soustředění do obrněných jednotek, které doporučoval Charles de Gaulle ve své eseji *O válečném řemesle* (1934). Podceňované letectvo je nuceno se přednostně zaměřit na pozorování, aby sloužilo jako oči pro pěšáky, místo aby vyvíjelo nezávislou vzdušnou strategii. Netvrdil však v červenci 1939 generál Gamelin, že „V příští válce bude letectvo působit jako smršť“? Největším problémem ale byla nesouvislá Maginotova linie, ve které v oblasti Arden zela díra.

Francie se vlastně vůbec nestarala o zlepšení výcviku rekrutovaných jednotek, které byly nedostatečně vycvičeny po povinné vojenské službě. V té době pětina mužů neuměla střílet a čtvrtina nikdy neházela granáty. To nezlepšil ani výcvik během dlouhých měsíců tzv. podivné války. „*Jak dnes vysvětlit, že důstojnický čekatel záložní pěchoty jako já, který 20. ledna 1940 vyšel z vojenské školy v Saint-Cyr, neviděl tanky jindy než během průvodů k 14. červenci, nikdy neabsolvoval cvičení s tanky, neví nic o protitankové obraně, neumí zacházet s*

25mm kanónem a nikdy neslyšel o stukách“ připomíná Jean-Louis Crémieux-Brilhac⁵. Tato apatie podrývá odvahu jednotek k boji, vede ke špatné přípravě na boj a stupňuje nudu, na kterou si vojáci, ke kterým patřil i Jean-Paul Sartre, tolik stěžovali.

Blitzkrieg – geniální strategie nebo improvizace?

V závislosti na omezeném ekonomickém potenciálu vyvíjí Třetí říše strategii, která se bod po bodu výrazně odlišuje od francouzských plánů. Zatímco Francie se soustředí na obranu, Německo dává přednost útoku; takže zatímco jedna strana se snaží získat čas, druhá se usilovně snaží strhnout osud na svou stranu. Nelze však tvrdit, že by šlo o dokonale promyšlený Blitzkrieg.

Několik autorů po vzoru Alana Milwarda⁶ potvrdilo, že se blesková válka vyznačuje přizpůsobením strategie ekonomice. Nacistický režim ze strachu, aby nezatížil populaci příliš tvrdými omezeními, „provedl přípravy spíše povrchní než zevrubné“. „Vsadil tak na krátkou válku převážně s oporou tanků a letectva, aby udržel spotřebu na úrovni šetrnější k civilistům“. Avšak tato lákavá teze byla zpochybněna Adamem Tooze, Richardem Overym a Karlem-Heinzem Frieserem a to je příležitost k jejímu přehodnocení.

Hitler, který po svém generálním štábu žádal, aby útoky na západě byly zahájeny co nejrychleji, počítal zpočátku s volným přepracováním „Schlieffenova plánu“ z roku 1914 (který počítal s obejitím francouzských vojsk a porušením belgické neutrality) doplněným úpravami z období mezi říjnem a listopadem 1939. Ale v lednu 1940 musel štábní důstojník Reinberger nouzově přistát v Belgii, přičemž převážel dokumenty, z nichž stačil spálit jen část a které naznačovaly, že Belgie bude napadena. Nejednalo se sice o větší katastrofu, ale tento incident donutil generální štáb revidovat své plány a pozorněji vyslechnout návrhy generála Mansteina.

Ten od října 1939 navrhoval provést útok tam, kde by byl nejméně očekáván a to skrze Ardeny, které byly považovány za neprostupné, do Sedanu. Německé jednotky vytlačující francouzskou armádu by postupovaly tímto lesnatým pohořím až do ústí řeky Sommy. Obklíčily by tak celé severní křídlo protivníka podle plánu, který Churchill později nazval

⁵ J-L. Crémieux-Brilhac, « L'évolution du moral des troupes », C. Lévisse-Touzé (dir.), *La Campagne de 1940*, Tallandier, 2001, p. 293

⁶ A. Milward, *The German Economy at War*, Athlone Press, 1965.

„seknutí srpem“. Další síly by vyvíjely tlak na jih od Sedanu, aby odrazily jakýkoliv nepřátelský protiútok. Manstein připravil sedm verzí scénáře, které jeho nadřízení zamítají, protože je považují za příliš troufalé. Nicméně jeho blízkým spolupracovníkům se podaří sjednat mu rozhovor s Hitlerem na 17. únor 1940. Diktátor, nalákán plánem, jej přijme o to snáz, protože jeho pozornost se již dlouho upírala směrem ke zranitelnému úseku Arden.

Tento odvážný plán spočívá v napadení francouzské obrany v jejím slabém místě, Sedanu, a počítá se strategickým momentem překvapení. Má však několik trhlín. Řeka Maas musí být překročena před pátým dnem ofenzívy, přestože generální štáb sází spíše na deset dnů a vojska musí dobýt ústí Sommy bez jediného zastavení. Hlavně je zapotřebí, aby se spojenci poslušně nechali chytit do pastí, která na ně byla nastražena. Měli uvěřit opakování „Schlieffenova plánu“ s prvním útokem na severu - v Belgii a Nizozemí. Použijeme-li slovník vojenského historika Liddela Harta, nacistický toreador nastaví rudý hadr. Druhý, silnější útok bude následně spuštěn na jihu, jakmile se francouzské jednotky, které neopatrně vstoupí do Belgie, vzdálí hlavnímu bojišti natolik, že nebudou moci provést jakýkoliv protiútok. Německý matador tak zabodne svůj meč nepříteli mezi lopatky.

Německo tedy vsadilo vše na jednu kartu. Pokud se útok rozpadne, bude odsouzeno k dlouhé válce a tudíž i k porážce, čehož si velitelé byli plně vědomi. Jejich obavy jsou velké. Jak získat za několik dnů to, co německý císař Vilém II nedokázal získat za čtyři roky války? Tento Blitzkrieg přeci neodpovídá ani přizpůsobení strategie ekonomii, ani důkladně promyšlenému strategickému schématu. „*Představuje spíš operačně zoufalé východisko ze strategicky zoufalé situace*“.⁷

Francouzské chyby

Po obsazení Polska 10. května 1940 a dubnovém dobytí Dánska a Norska přešli Němci do ofenzívy na západní frontě. Útok vedený von Bockovou armádní skupinou B směřoval do Belgie a Nizozemí, zatímco skupina A pod Rundstedtovým velením nepozorovaně postupuje Belgií a Lucemburskem, aby se v plné síle ukázala před Sedanem. Generalissimus Gamelin, velitel celé francouzské armády, se tak dopustil série chyb týkajících se jak strategie, tak samotného provádění operací.

Po strategické stránce přistoupil Gamelin bez váhání k plánu „Dyle-Breda“. Generální

⁷ K.-H. Frieser, *Le Mythe de la guerre éclair*, Belin, 2003 (německé vydání 1995), str. 115.

štáb předpokládal zaujmout pozici u řeky Dyle protékající Belgií. Dává to smysl. Francie tím získala strategickou výhodu, jejíž význam se později ukázal při německém útoku proti SSSR 22. června 1941 (operace „Barbarossa“). Francouzský manévr ochránil proti agresorovi jak průmyslový sever, tak i nesmírně důležitou část Belgie – Brusel a přístavy. Tyto pozice poskytují výbornou základnu k zahájení možných budoucích výpadů do Porúří a 7. armáda usídlená poblíž Remeše může v případě potřeby vést protiútok v této oblasti.

Gamelin přesto přidává k tomuto plánu variantu Breda, aby bylo možné zajistit spojení s holandskými silami. Přesunul Sedmou armádu na levé křídlo mezi Lille a Dunkerque, aby mohla v momentě zahájení nepřátelského útoku vstoupit do Belgie a Nizozemska směrem k holandskému městu Breda. Tím se však ještě více vzdaluje od stébla, které se „seknutí srpem“ chystalo utnout. Doslova tak zrazuje francouzskou doktrínu. Vydává se vstříc nepříteli, přestože strategie kázala obranu. Nečeká na předpokládanou metodickou bitvu. Dává přednost „bitvě *a priori*“ místo aby vyčkal, až Němci odhalí své úmysly, aby mohl reagovat („bitva *a posteriori*“).

Závažnost této strategické chyby se zdvojnásobila s dalšími neopatrnostmi. Sektor Arden střeží jen málo jednotek, protože pokud Spojenci na severu nashromáždili 60 divizí proti protivníkovým 29, na jihu disponují pouze 18 divizemi s úkolem udržet 45 německých; 36 divizí je umístěno v Maginotově linii, která má ale bránit hranice s minimálními ztrátami. Když Wehrmacht zaútočil na Sedan, čekaly jej pouze dvě divize nevalné kvality. Osamocená 55. divize generála Lafontaine musí na břehu řeky Maas čelit třem tankovým divizím, přestože generál Georges upozorňoval nadřízené na zranitelnost této oblasti. Jeho doporučení „*nezapojovat naše volné síly do této záležitosti*“ nebylo vyslyšeno, natož uposlechnuto.

Chvilé paniky a velkých činů

Průběh operací neumožňuje napravit tyto počáteční chyby. Vrchní velení samozřejmě rychle zjišťuje, že hlavní pozornost Říše se soustřeďuje na Sedan. Proto posílá do boje všechny síly, ale již bez možnosti opory 7. armády neopatrně umístěné v Belgii a Nizozemsku. Letectvo také svádí zběsilé souboje, hlavně s cílem zabránit tankům překročit řeku Maas. Ze 71 lehkých bombardérů, které se bitvy 14. května zúčastnily, bylo 40 zničeno. S takovou účinností pohřbila německá protiletectvá obrana pomocí kanónů Flak nemalé snahy spojeneckého letectva. Royal Air Force zaznamenala větší ztráty za šest týdnů bitvy o Francii než během bitvy o Británii (10. červenec 1931 – říjen 1940), Británie přišla o 944 letadel

(Francie o 852). Luftwafe nicméně z této epizody také nevychází beze škod, stála ji totiž 1400 letadel. Na konci května bylo 30 % jejich zpočátku nasazených letadel zničeno a 13 % poškozeno.

Některé okolnosti situaci ještě zhoršily. Ačkoliv během třetího dne útočného výpadu 41 tis. obrněných vozů Kleist, směřujících na Sedan, způsobilo obrovskou dopravní zácpu o délce téměř 250 kilometrů a sahající od řeky Maas po Rýn, spojenecké letectvo je nebombarduje, i když tak mohlo naprosto zneškodnit útočný hrot německé sestavy. 13. května se v Bulsonu poblíž Sedanu rozpadly zadní části 55. a 71. divize pěchoty. Vojáci postupovali podle chybné interpretace instrukcí a mysleli si, že německé tanky míří přímo na jejich sektor a jak podléhali panice, rozptýlili se v nepochopitelné davové psychóze, ke které neměli důvod, protože první nepřátelské tanky se objevily až následující den. Klíčová část vojsk z oblasti ustupuje a otvírá tím nepříteli bránu. Nakonec oddělení vrchního velení konceptem geograficky rozptýlených velitelských stanovišť učinilo situaci ještě horší. Gamelin jednal tak, že přenechal vedení bitvy Georgesovi. Ale nedokonalé rozdělení rolí mezi generály Georgese, Corapa a Huntzingera brání v provedení protiútoků.

Samozřejmě, že jednotky bojují statečně. Rezervisté z departmentu Gers vydrželi bojovat 48 hodin v zákrutu řeky Maas proti celé tankové divizi a jistě po počátečním šoku bojovali odvážně. Ale 15. května i tato fronta ustupuje a Francie bitvu prohrává. Nástupce Gamelina, generál Weygand, doufá ve vytvoření fronty na řekách Somme a Aisne, i když Dunkerque je již obklíčen. I přes odpor, který kladl generál Frère, prorazili Němci 6. června obranu, 11. června dorazili k břehům řeky Marny a 14. června vstoupili do Paříže prohlášené otevřeným městem. Hitler udělal jen jeden chybný krok, a to když poručil svým jednotkám zastavit se před Dunkerque. Dal tím totiž 340 tisícům mužů (z nichž téměř všichni byli z britského expedičního sboru) možnost odplout.

To nejdůležitější zůstává. Francie se po šesti týdnech zhroutila a to i přes značný odpor, kladený na alpské frontě proti italskému útoku (10. června 1940).

Tato porážka je od roku 1940 zdrojem mnoha otázek. Francie se, jak zde již bylo zmíněno, pustila do války v obtížné situaci a mohli bychom donekonečna sepisovat seznam promeškaných příležitostí. Laxnost diplomacie a Stalinův cynismus připravily Francii o opětované spojení. Strategie se nedokázala posunout z úrovně Velké války a navíc byla navrhována přestárlými generály...

Německo mělo štěstí

Všechny tyto skutečnosti však neznamenal porážku. Ta byla především důsledkem iracionálního vedení operací. Vedení manévru Dyle-Breda připravilo velení o rezervy a vedlo ke zpochybnění jeho vlastních principů. Troufalost německých vojevůdců, provádějících riskantní plán a často neposlušných Hitlerovým rozkazům za účelem konsolidace jejich postupu (proto si Rommel vypnul přijímač - aby nemohl být zastaven ve svém rozmachu), zajistila vítězství.

Říši se naskytlá jasná příležitost. Letectvo ušetřilo kolony tanků Kleist a panika v Bulsonu otevřela osudovou trhlinu. Nelze však tvrdit, že tažení na Francii znamenalo použití inovativního konceptu Blitzkrieg. Ten z velké části samozřejmě odpovídal scénáři navrženému Mansteinem, avšak jeho úspěch především spočíval v riskantní sázce, vlákat většinu francouzských sil do belgické léčky.

Bylo by nicméně mylné omezit drama z léta 1940 pouze na území Francie. Protože tato porážka také (a možná, že především) byla porážkou Evropy a trestala zaslepenost Spojeného království, Belgie, Nizozemska či Sovětského svazu stejně tak, jako neschopnost Francie. Podlehněme nyní kouzlu alternativní historie. Kdyby Londýn a Paříž přezbrojily a nenechaly se svést myšlenkou *appeasementu*, kdyby Moskva lépe odhadla nacistickou hrozbu; ukázala by se situace jak v roce 1939 tak 1940 v naprosto jiném světle a mohla by být výzvou k odmítnutí fatalistických interpretací, které z této porážky vytvářejí nevyhnutelný důsledek Versailleské smlouvy. Rozhodně Francie za své selhání z roku 1940 draze zaplatila. Přitom se mu mohla vyhnout; kdyby tak neopatrně neposlala své síly do střetného boje. Ale nebyla sama, kdo složil takto velkou oběť bohu Martovi. Zodpovědnost musí být společná, stejně jako bylo společné i utrpení.

Blitzkrieg jako mýtus?

Úspěch neposlušných generálů.

Pojem Blitzkrieg („blesková válka“) je ve velké míře výtvor historicko-teoretických spekulací. Historikům se jen stěží daří nalézt jeho pevnější základy v taktických textech německé meziválečné armády. Každopádně by se obecný názor neměl začleňovat do národní strategické doktríny. Oficiální doktrína německého generálního štábu si zachovávala negativní postoj k tomu, co považoval za vojenský avanturismus. Slovo Blitzkrieg, jak ho známe dnes, bylo poprvé použito až po dobytí Polska v článku amerického Time Magazine z 25. září 1939. Nacistická propaganda přejala tento výraz až poté a naučila se ho plně využívat. Jedná se tedy o čistě žurnalistický pojem.

Poprvé se s jeho opravdovým použitím lze setkat až v textech vojenské teorie na začátku 50. let, kdy britský vojenský autor Basil Liddell Hart publikoval svoje práce o Druhé světové válce v úzké spolupráci s jedním z bývalých generálů Wehrmachtu, Heinzem Guderianem. Ale jedná se pouze o přepracování *a posteriori* a Guderian si dal dobře záležet, aby se ukázal jako jediný autor tohoto pseudokonceptu, přičemž opomenul zmínit práce teoretiků z meziválečného období, kteří dovedli teorii o použití tanků v moderní válce daleko dál. Kromě toho se tento text objevil v dosti zvláštním historickém a strategickém kontextu: propukla studená válka, vzniklo NATO a Spolková republika Německo (1949). Britské a americké autority se začaly podílet na vytvoření západoněmecké armády a pro tu potřebovali podporu (organizační, politickou a symbolickou) všech bývalých generálů Wehrmachtu.

Co se týče série vítězství z prvních let války, historikové (a obzvlášť Karl-Heinz Frieser) poukázali na její nejistý charakter. Přinejmenším, v případě porážky Francie z jara 1940, bylo vítězství neuvěřitelně těsné a i němečtí vojáci hovořili o „zázraku“. Kromě tragických chyb francouzského nejvyššího velení, byla příčinou německého vítězství hlavně neposlušnost Guderiana a Rommela. V čele pouhých 10 % reálně mechanizované armády (90 % Wehrmachtu ještě tvořilo dělostřelectvo s koňmi a pěchota přepravující se pěšky) se ujali iniciativy vytáhnout směrem k pobřeží la Manche navzdory rozkazům velení Wehrmachtu, které je bez ustání vyzývalo k zastavení, protože tato akce nebyla součástí původního plánu. Tato iniciativa byla troufalá a ve finále úspěšná, ale podobné opakované riskování mohlo mít katastrofické následky.

V každém případě toto německé vítězství, ač obdivuhodné, nemá žádnou hodnotu jako příklad, protože není převedeno na teorii a není možné jej napodobit. Ostatních vítězství Wehrmachtu z let 1939- 1941 bylo dosaženo proti zemím menších rozměrů nebo s menší vojenskou silou než Německo. Opět zde tedy nemají tyto příklady nijak velkou hodnotu. Jediný plánovaný Blitzkrieg – invaze do Sovětského svazu skončil neúspěchem. Po dobu dlouhého trvání války v měřítku celé planety mohla nacistická mocnost vyhrát jen několik „bitev“ a stěží měla šanci vyhrát válku, neboť si zakládala pouze na dokonalé taktice a vysoké úrovni profesionality Wehrmachtu na úkor nedostačujícího strategického a operačního myšlení.

Laurent Henninger

Zástupce Ústavu strategických studií Vojenské školy (IRSEM)

Co chtěli dělat v Narviku?

V dubnu až květnu 1940, během tzv. podivné války, bojují Spojenci s Němci v Norsku. Periferní konflikt, který je zároveň generální zkouškou.

Norské tažení je „periferní“ akce, kterou chtěli uskutečnit francouzsko-britští spojenci ve chvíli, kdy hlavní fronta v Evropě zabředla v „podivné válce“. Norsko představuje zásadní bod zájmu. V první řadě jako zdroj pro německé válečné hospodářství - švédská železná ruda, z jejíž produkce dováží 80 %. Potom je významné svou pobřežní linií (1800 km dlouhou) a přístupem do Baltského moře. Napadení Finska Sovětským svazem 30. listopadu 1939 zvyšuje nutnost vojenského zásahu v Severní Evropě. Ale Norsko a Švédsko s odhodláním zachovat neutralitu svých zemí dávají 4. března najevo, že jsou proti jakémukoliv vstupu expedičního sboru směřujícího na jejich východního souseda na svá území. O osm dní později ukončuje tento plán porážka Finska a je příčinou nahrazení Daladiera Reynaudem. Myšlenka akce na severu Evropy je tím více znovu diskutována. Francouzsko-britští spojenci se konečně dohodli na „omezené“ intervenci v Norsku. Co se týká Hitlera, ten je po váhání mezi rychlým přechodem do ofenzivy v Belgii nebo zaútočením na Skandinávii přesvědčen o strategickém významu Skandinávie. A tak rozhodl začátkem března dobýt Norsko a Dánsko (operace Weserübung - přezdívaná též „Cvičení na Vezeře“). Rychle přerušil přípravy

spojenců dobytím obou zemí 9. dubna. Do boje nasadil téměř celé válečné loďstvo (Kriegsmarine), přibližně deset tisíc vojáků a tisíc letadel Luftwaffe. Dánsko je dobyto bez obtíží, hlavní norské přístavy pak padly do rukou nepřítele navzdory několika akcím odporu (obzvláště v Oslu). Francouzsko-britští spojenci reaguji již pozdě, i když v Narvickém fjordu (Ofotfjord) se 13. dubna podařilo Royal Navy zneškodnit na deset německých plavidel. Současně s tím se Spojenci rozhodli přijít na pomoc norským silám čítajícím 7 tisíc mužů „sevřením“ města Trondheim.

6 400 vojáků (z toho 4 100 Francouzů) zasáhlo v polovině dubna na severu od města (v Namsos) a 4 400 britských vojáků na jihu (v Andalsnes). Ale z důvodu špatné kontroly vzdušného prostoru a nedostatku vhodné výbavy (absence protivzdušné obrany, nedostatek tanků a protitankových zbraní, komunikačních prostředků a výbavy pro operace ve sněhu a nízkých teplotách) a rovněž kvůli nedostatečným schopnostem uspořádat si priority, je Spojencům již od konce dubna jasné, že se budou muset stáhnout. Všechny spojenecké síly působící v Norsku se pak začátkem května musí nalodit při leteckém bombardování.

Od této chvíle se vojenské operace soustředí severně od severního polárního kruhu v oblasti Narviku. Spojenecké síly (24 500 mužů, z nichž kolem 12 tisíc z francouzského expedičního sboru složeného hlavně z Chasseurs Alpins – tzv. horské divize, vojáků cizinecké legie a Poláků) a norští vojáci získávají kontrolu nad přístavem 28. května a daří se jim vytlačit německý kontingent (přibližně 5 tisíc mužů) ke švédské hranici. Jde o první silné vylovení a první spojenecké vítězství od vypuknutí války. Ale toto vítězství přichází pozdě, rozhodnutí stáhnout se již bylo vydáno z důvodu porážky ve Francii. Poslední bojovníci se nalodí 8. června. Z „*finského snu*“ se stala „*norská patálie*“ (Jean-Baptiste Duroselle). Norové poté zahajují odpor a jejich král odchází do exilu v Londýně.

Improvizované operace, chybějící realismus a koordinace - norská ofenzíva odhalila zásadní francouzské a britské nedostatky ve vedení války. A sankce vůči politickým a vojenským autoritám zodpovědným z prokázané nezpůsobilosti dorazily příliš pozdě. Propuštění Gamelina ze služby nabylo definitivní platnosti až 19. května, Chamberlain podal demisi 10. května, ale zůstal ve vládě.

Německo, od kterého se očekávalo, že se obrátí od francouzských hranic, je nyní připraveno přejít na této frontě do útoku. Nicméně jeho vítězství na bitevním poli se proměňuje v „*politickou porážku*“ (François Kersaudy). A skutečně, politický následek této

kampaně, totiž příchod Churchilla do Downing Street č. 10, bude představovat zásadní zvrát v odporu proti nacistickému Německu. Jinými slovy, ovládnutí Islandu britskými silami dává od května 1940 Spojencům klíčovou strategickou základnu v Severním Atlantiku. A nakonec, znemožnění pohybu německým jednotkám v Norsku a závažnost ztrát, které na této frontě utrpěla Kriegsmarine, přispěly k britskému úspěchu v bitvě o Británii.

Dominique Mongin

doktor historie

Může za vše Gamelin?

Jaká je zodpovědnost tohoto generála za porážku z roku 1940?

Nadaný, kultivovaný major Gamelin, který absolvoval vojenskou školu v Saint-Cyr v roce 1893 byl dlouho před rokem 1914 považován za nejlepšího „vojenského myslitele“ své doby. V letech 1914 - 1918 vedl „kvalitní válku“ (je jedním ze strůjců vítězství u Marne). 9. února se stal náčelníkem generálního štábu a v září 1939 přebírá velení spojeneckých sil ve Francii.

Jako generalissimus má největší zodpovědnost za tragédii z roku 1940, i když je zpočátku představitelem vojenské školy prosazující obranné teorie a pacifismus po letech 1914 – 18, která se opírala o názor, že bude-li francouzská armáda demokratická, dokáže se ubránit, ale nesmí zaútočit. Jeho osobní chyby by ale beztak neměly být nijak zmenšovány. Když v roce 1936 Hitler znovu militarizoval Porýní, Gamelin tvrdí, že Francie nemůže vojensky zakročít a že by kvůli tomu bylo nutné vyhlásit plnou mobilizaci. Přitom ve skutečnosti mohla postačit aktivní záloha. Francie tak kvůli Gamelinovi zmeškala poslední příležitost postavit se Německu. Během německé invaze do Polska v září 1939 se Gamelin zdráhal napadnout Třetí říši a 21. září ukončil expedici do Sárska zahájenou 7. září. Obecně není Gamelin muž bitevního pole. 19. května v jedné z jeho „*Osobních a tajných směrnic*“ píše generálu Georgesovi v čele severovýchodní fronty: „*Nehodlám zasahovat do vedení bitvy, která podléhá vrchnímu veliteli severovýchodní fronty...*“

Generální štáb trpí přebytkem velících středisek a zastaralostí komunikační techniky (rychlí poslové a telefon, když Němci již používají vysílačku). Nikdo se nezajímal o vývoj

techniky – de Gaulle nebo generál Étienne jsou výjimky. Nahrazení Gamelina Weygandem 20. května na tom nic nezmění. Každopádně tato válka podle mě nemohla být vyhrána.

Rozhovor s Claudem Quételem

autorem publikace L'impardonnable Défaite

(Lattès, 2010)

1 milion 850 tisíc zajatých a více než 55 tisíc mrtvých

Po dlouhou dobu byl počet padlých za Francii během tamní ofenzívy odhadován na přibližně 100 tisíc. Toto číslo však bylo sníženo po výzkumu vedeném Jeanem-Jacquesem Arzalierem („*La campagne de mai-juin 1940. Les Pertes?*“, C. Lévisse-Touzé, *La Campagne de 1940*, Tallandier, 2001). V oficiálních údajích často figuruje i civilní obyvatelstvo, váleční zajatci, kteří zemřeli v zajetí či dokonce ztráty vichystických sil. Tudíž se jako počet zabitých „následkem bojů z května-června 1940 rozumí 50 - 90 tisíc mužů“ dodává Arzalier. Podle M. Daefflera, J-L. Leleuho, J. Quelliena a F. Passerové bylo toto číslo mezi 55 a 65 tisíci (*La France pendant la Seconde Guerre mondiale*, Fayard, květen 2010). Nejde o nijak malá čísla. Po přepočtu na den je však počet mrtvých nižší než během německého útoku ze srpna-září 1914. Němci oplakali 27 074 mrtvých a 18 384 nezvěstných. Je to relativně vysoké číslo, které svědčí o urputnosti bojů.

1.2. Překlad popisů k fotografiím a ilustracím

[Str. 42]

Tanky útočí

Řeka Maas je překročena v Sedanu 13. května těmito tanky, jejichž postup kryli motocyklisté.

[Str. 44-45]

ZÚČASTNĚNÉ SÍLY

Francie

2 240 000 mužů

Francouzská armáda na domácí půdě čítá 90 divizí, tedy 5,5 milionů mužů, z nichž 2,24 miliony na severovýchodní frontě.

Zde: dva francouzští důstojníci ukazují kulomet zabavený nepříteli. (říjen 1939)

3000 tanků

S tanky typu B o hmotnosti 35 tun má francouzská armáda k dispozici nejsilnější obrněná vozidla své doby.

Tento tank B1b vyjel z továrny FCM v Toulonu v prvním pololetí 1940 a byl vyřazen z boje v departmentu Loiret 17. června téhož roku.

1450 letadel

Posádka francouzského průzkumného letounu Bloch 131 nastupuje. Extrémní pravice tvrdila s antisemitským podtextem, že Marcel Bloch sestrojil „*létající rakve*“, což bylo naprosto skandální nařčení. Je ale pravda, že některé prototypy měly jisté závady.

Německo

3 000 000 mužů

93 německých divizí se účastní ofenzivy na západě. Himmlerovi se podařilo do Wehrmachtu začlenit několik jednotek SS, mezi nimi i motocyklisty z divize „*Smrtihlav*“ (Totenkopf) zde na snímku poblíž Arrasu.

2440 tanků

Na lehkém tanku Panzer II, patřícímu k desáté tankové divizi, která právě překročila řeku Maas, hovoří tankista vysílačkou se svým nadřízeným. Toto bylo ve francouzské armádě spíše výjimkou.

2590 letadel

Stuka - „střemhlavý bombardér“ Ju-87, navržený Hugem Junkersem. Na jeho levé straně se nachází bomba a siréna – postrach francouzských vojáků v Sedanu. Nebyl ale dost rychlý a na anglickém nebi se stal snadnou kořistí RAF.

[Str. 46-47]

PODIVNÁ VÁLKA

Vznikala přátelství

Tato scéna „sprátelených“ italských a francouzských důstojníků na alpské hranici na Mont Cenis v roce 1939 se Duce mu asi moc nelíbila. I když musel v září uznat, že jeho země neměla dispoziční k účasti na evropském konfliktu, pro něj to byla jen otázka času. 10. června 1940 vyhlásuje Itálie válku Francii a Velké Británii.

Povídalo se a kutilo

Snímek pořízený poblíž městečka Altkirch (departement Haut-Rhin) znázorňuje důsledky francouzsko-britské obranné strategie. Protože se na severovýchodní frontě téměř nic nedělo,

měli nečinní vojáci dlouhou chvíli.

Trhalo se kvítí

Tento snímek s odstupem času působí jako karikatura podivné války. Navíc byl pořízen 1. dubna 1940. Ve skutečnosti jeden z dělostřelců během zastávky konvoje 2. armády přesunující se k Sedanu neodolal radosti natrhat si první jarní kvítky. O měsíc později se toto jaro proměnilo v peklo.

[Str. 48-49]

Premiéra Luftwaffe

Předběhnutí Wehrmachtem se Britové a Francouzi po vylodění v Norsku v polovině dubna snaží obklíčit přístav v Trondheimu. Ale letecká převaha protivníka jim brání v postupu. Zde na snímku jsou francouzští vojáci v oblasti Namsos.

Neslavný ústup

Počátkem května musí spojenecké jednotky odplout z hořícího Namsosu. Jako tito britští „Tomíci“ nesoucí lyže jednotek Chasseurs Alpins

[Mapka]

Ústup 8. června

Sovětská ofenzíva listopad 1939 – březen 1940

Spojenecká ofenzíva polovina dubna

Znovunalodění 3. května

Znovunalodění 2. května

Německý útok 9. dubna

SSSR, Finsko, Norsko, Švédsko, Dánsko

Kodaň

Norské moře, Botnický záliv, Finský záliv, Baltské moře

[Legenda k mapce]

Tažení

Německo

Francie a Británie

Železný důl

Železnice

„Norská patálie“

Po neúspěchu u Trondheimu francouzsko-britské a norské jednotky soustředí svou pozornost na Narvik na severu za polárním kruhem. Město padlo 28. května, ale změna situace ve Francii donutila vojáky 8. června odplout.

[Str. 50-51]

Gamelinova záhada

Tento absolvent vojenské školy v Saint-Cyr a věčný premiant vedl francouzské pozemní síly v květnu 1940. Ač byl politicky schopný, ukázal se jako velmi špatný vojevůdce.

MAGINOTOVA LINIE PROTI SIEGFRIEDOVĚ LINII

V **krytu** Maginotova linie, sahající od Rýna až po město Montmédy, sestává ze 110 sofistikovaných opevněných objektů. Ten na obrázku nahoře bránilo kolem tisíce mužů.

Odbytá replika Na německé straně byly některé oblasti ponechány bez opevněných objektů. Obrana byla zajišťována pouze pěšáky za oplocením z ostnatého drátu.

[Str. 52-53]

Předání Bruselu

28. května nabyla účinnosti „bezpodmínečná kapitulace“ belgické armády. Wehrmacht má dobrou náladu a tito rychlí poslové se mohou usmívat. Přítomnost koní není nic překvapivého: v armádě, která byla jen částečně motorizovaná jich bylo na 200 tisíc a ukázali se být velmi užiteční při tažení pojízdné kuchyně, která byla důležitou součástí všech armád.

Poslední zkouška

Kapitulace probíhají často chaoticky. Pro tuto rotu 44. záložního seskupení v opevněné oblasti poblíž Toul je kapitulace vyjednána 22. června a probíhá podle pravidel. Velitel odevzdává svůj meč 23. června.

[Mapa]

SEKNUTÍ SRPEM

Operace Dynamo:

spojenecká evakuace 26. května – 4. června

Amiens (20. května)

Antverpy (15. května)

Arras (21. května)

Bulson (13. května)

Dunkerque (4. června)

Gembloux (12. května)

Montcornet (17. května)

Aachen, Brugg, Koblenz, Köln, Paříž

Ardeny

Severní moře

Belgičané, Nizozemci, 1. armáda, 1. sbor - Billote, 2. armáda Hutzinger, 2. sbor - Pretelat, 3. armáda, 3. sbor - Besson, 4. armáda, 5. armáda, 7. armáda, 9. armáda - Corap, 7. armáda - Giraud,

FRANCIE, BELGIE, NIZOZEMSKO, NĚMECKO, LUCEMBURSKO

[Legenda]

Situace k 10. květnu 1940

Francouzské armády

Spojenecké armády

Německé armády

Armáda

Spojenecká pozice

Německá pozice

Přesun armády před 10. květnem

Předpokládaná strategie

Plán Dyle-Breda

Maginotova linie

Siegfriedova linie

Německé tažení (10.-28 května)

Útok a „sek srpem“

Překročení řeky Maas

Spojenecký protiútok

Situace k 28. květnu 1940:

Území dobyté Německem

Německé pozice

(21. května) – Datum dobytí města

[Str. 54-55]

DUNKERQUE - ZÁCHRANA

Smyčka se stahuje

Koncem května se jednotky 1. armády snaží udržet „bezpečnostní zónu“ kolem města Dunkerque, která by umožnila francouzsko-britským jednotkám odplout („operace Dynamo“). Ačkoliv je město těžce bombardováno německým dělostřelectvem.

Oblaky kouře jsou následkem bombardování rafinerií – strategické chyby Luftwaffe, protože jí brání v provádění akcí.

Neobvyklé vítězství

„Operace Dynamo“ (26. května – 4. června) byla zpočátku navržena, aby umožnila evakuaci 45 tisíců mužů z britského expedičního sboru. Zachránila ale z dunkerkské pasti 338 336 vojáků, z toho 123 095 Francouzů.

Angličan z ulice zdraví vítěze, kteří jsou však pouze na ústupu. 35 tisíc Francouzů zůstalo

v rukách Wehrmachtu. 65 tisíc vozidel je ponecháno na plážích, jako zde v Malo-les-Bains, po odstranění četných mrtvých těl.

Zachránění z Le Bourrasque

S 38 velkými válečnými plavidly a 89 pomocnými plavidly nedokázaly francouzské námořní síly umožnit francouzsko-britským jednotkám evakuovat. Mezi ztrátami bylo i 7 potopených torpédových člunů, mezi nimiž byl i Le Bourrasque, zasažen 30. května minou (níže), následkem čehož zemřelo přibližně 500 vojáků a příslušníků námořních sil. Další velký torpédový člun, Branle-Bas, který se rovněž chystal plout do Doveru, pomáhá zachránit přeživší, kterým bylo dopřáno relativně klidné moře. (vlevo)

[Str. 56-57]

Führer je spokojený

Ve svém velícím středisku poblíž Rocroi koncem května. Těsně před konečným útokem, který otvírá cestu do Paříže. Hitler se vybavuje se dvěma mistry v prolamování obrany na řece Maas. Velitel 4. armády, Gunther von Kluge (úplně vlevo) a jeho soused Erwin Rommel – talentovaný velitel 7. pancéřované divize. Je čas velké spokojenosti. O čtyři roky později, po nevydařeném atentátu na Führera 20. července, budou jeden jako druhý, za tu dobu již maršálové, donuceni k sebevraždě.

Göring, maršál vzdušných sil

Od Führera, svého historického společníka, obdržel úkol, aby Luftwaffe hrála důležitou roli při odstranění dunkerkské buňky. Zde je na inspekci letounů stuka (26. května 1940).

„Rychlý Heinz“

Taková je přezdívka generála Guderiana, známého pro svou knihu Achtung Panzer! („Pozor tank!“). V čele 10. pancéřované divize se mu podařilo prorazit obranu u Sedanu čehož se

potom rozhodl využít navzdory rozkazům vyčkat na posily.

[Str. 58-59]

Příběh jedné polnice

Ve městě Thulin (Belgie), pózuje jeden z velitelů 469. pěšího pluku Wehrmachtu s polnicí, kterou vzal Francouzům. Opakuje tím gesto, kterým dal francouzskému 158. pěšímu pluku znamení zastavit palbu 15. května 1940.

Začátek dlouhého zajetí

Přibližně 1 mil. 850 tis. Francouzů bylo mezi květnem a červnem 1940 uvězněno. Nejprve byli umístěni do jednoho z tří set improvizovaných koncentračních táborů na francouzském území. Na fotografii je tábor u Maubeuge, do kterého směřovali Francouzi a Angličané z britského expedičního sboru (BEF).

Důležitá data

1939

1. září: Německo dobývá Polsko.

3-4. září: Francie a poté Velká Británie vyhlásují Německu válku.

září: Francie zahajuje desetidenní výpad do Sárska

7. září: Francie zahajuje rychlé, desetidenní tažení do Sárska

29. září: pád Varšavy

30. listopadu: sovětská invaze do Finska

1940

22. března: Reynaud přebírá vládu po Daladierovi

9. dubna: Dánsko a Norsko jsou dobyty Německem. 14. dubna se v Norsku vyloduje

expediční sbor Francie a Velké Británie

10. května: začátek německé ofenzívy na západě. Invaze do Nizozemí a Belgie.

13. května: tanky překračují řeku Maas.

15. května: kapitulace holandských jednotek

17. května: úspěch plukovníka de Gaulla u Montcornet.

19. května: Weygand nahrazuje Gamelina

26. května – 4. června: operace Dynamo, spojenecká evakuace Dunkerque

28. května – dobytí Narviku Spojenci. Město je evakuováno od 31. května.

Kapitulace belgických jednotek.

4. června: pád Dunkerque

5. června: de Gaulle státním podtajemníkem pro válku

6. června: francouzské obrané linie jsou proraženy

10. června: francouzská vláda opouští Paříž a stěhuje se do Tours a okolí. Vstup do války s Itálií, která zabrala několik příhraničních údolí a půl Mentonu.

14. června: němečtí vojáci vstupují do Paříže, která byla prohlášena otevřeným městem. Vláda je v Bordeaux

16. června: Reynaudova demise

17. června: vytvoření Pétainova kabinetu. Němci překračují Loiru

18. června: De Gaullovo Provolání z Londýna

2. Komentář překladu

2.1. Úvod

Ke zpracování této bakalářské práce byl použit text z časopisu l'Histoire nesoucí název *La victoire – était-elle inéluctable?* od autora Oliviera Wievorky. Článek pojednává o počátcích 2. světové války ve Francii. Za účelem překladu byl tento text vybrán pro množství zajímavých informací o tématu, které se úzce týká i české historie. V článku je zmíněna mnichovská dohoda, jejíž příčiny a podíl francouzské politiky na ní jsou rovněž vysvětleny. Autor je specialistou na toto téma a tak v textu vysvětluje, která tvrzení o 2. světové válce jsou skutečnost podložená fakty a která jen pouhý mýtus, který veřejnost a média šíří. Práce s tímto článkem byla zajímavá, protože se snaží na konkrétních příkladech dokumentovat, že mnohé z hrůz 2. světové války se vůbec nemusely stát, že obsazení Francie Německem nebylo nevyhnutelné a že šlo spíše o souhru šťastných náhod pro Německo a o fatální pochybení francouzských politiků a generálů. Autor (i jeho spolupracovníci ve dvou doplňkových textech) se tak pouští do ostré kritiky tehdejších francouzských politiků a vojevůdců. Této kritiky nebyli ušetřeni ani spojenci Francie.

2.2. Analýza originálu

2.2.1. Vnětextová charakteristika textu

Text pochází ze zvláštního vydání francouzského populárně naučného měsíčníku l'Histoire, který je zaměřen na historii. Toto vydání se orientuje na situaci Francie v začátcích 2. světové války a na příčiny a následky tehdejší francouzské porážky. Autor zde publikuje výsledky svého výzkumu srovnávajícího historická fakta a snaží se s jejich pomocí vyvrátit obecné mínění veřejnosti o příčinách porážky Francie a následné okupaci Německem.

Z hlediska funkcí dle Romana Jakobsona převažuje v textu funkce referenční, protože primárním cílem textu je informovat. Jedná se ale i o jistou formu popularizace výsledků výzkumu, kde autor klade důraz na to, aby čtenářům efektně předložil informace obsažené ve sdělení. A tak se lze setkat i s funkcí expresivní, která se vyznačuje snahou autora vytvořit u čtenáře určitý dojem. K tomu slouží například vykřičník (O: 47)^{8*} *Sur 445 000 tonnes d'acier*

⁸ Označení možnosti dohledání vět v původním textu nebo překladu. „O“ znamená originál, „P“ překlad. Číslo stránky u originálu označuje číslo stránky v rámci původní publikace. V případě překladu číslo stránky indikuje číslo stránky v rámci této práce.

attribuées au deuxième trimestre 1940 à l'armée, 25 000 tonnes seulement sont allouées aux chars de combat et aux véhicules blindés, moins que les 26 000 tonnes prévues pour les fils barbelés, les obstacles ou la construction d'ouvrages militaires!'). Použita je zde několikrát i funkce fatická, kdy např. v úvodu autor pokládá řečnické otázky. Řečnická otázka, která tento jev dobře ilustruje dokonce tvoří nadpis (*La victoire était-elle inéluctable?*). Lze najít i funkci konativní (např.: *Reprenons le dossier.*), kde autor vybízí čtenáře, aby pokračoval ve čtení. Užití těchto prvků poukazuje na popularizační charakter tohoto článku.

Vybraný článek je historickou studií, takže obsahuje prvky výkladu, ale ne vždy autor postupuje chronologicky. Součástí textu jsou i dva menší oddíly. Jeden z nich je shrnutím rozhovoru s historikem Claudem Quételem a týká se případných chyb v rozhodování a zodpovědnosti generála Gamelina za francouzskou porážku. Druhý je pak odbočkou k ofenzívě a bojům ve Skandinávii a poukazuje na důsledky tohoto konfliktu pro spojenecké síly.

Autor v textu často používá citace jiných odborníků, svědectví z řad vojáků či slova významných osobností jako Charles de Gaulle nebo Winston Churchill.

Čas, místo a médium

Překládaný text byl otištěn v populárně naučném měsíčníku *l'Histoire* v čísle 352 z dubna 2010. Jedná se o hlavní téma nesoucí název *France 1940 – Autopsie d'une défaite*.

Časopis vznikl jako měsíčník populárně naučného charakteru v roce 1978 a od svého vzniku shromažďuje studie a syntetizující články odborných historiků. Popularizačnímu charakteru časopisu odpovídá bohaté doplňování článků fotografiemi, ilustracemi a mapami. Každý rok časopis vydává tři zvláštní čísla věnovaná určitému tématu. Překládaný text je součástí jednoho z nich.

l'Histoire od roku 2001 spadá pod nakladatelství SEDBO Le Point, jehož součástí je i renomovaný týdeník *Le Point* (<http://www.histoire.presse.fr/html/un-peu-d-histoire.jsp>)

Autor

Autorem textu je Olivier Wieviorka – historik, který se narodil v roce 1960. Byl nejprve docentem na Pařížském institutu politických věd (*Institut d'études politiques de Paris*) a od roku 2007 je profesorem novodobé historie na *Ecole normale supérieure* v Cachanu. Jeho hlavní specializací je francouzský odboj během 2. světové války a v časopise *l'Histoire* je

stálým přispěvatelem. (<http://www.histoire.presse.fr/html/un-peu-d-histoire.jsp>) Je rovněž autorem několika publikací na toto téma.

(<http://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb12421113d/PUBLIC>)

Adresát

Článek, stejně jako časopis L'Histoire, je určen čtenářům, kteří se zajímají o historii. Tomu odpovídá zpracování textu, který je bohatý na pojmy z oblasti historie, vojenské techniky, strategie a politiky. Může ale zaujmout i laické čtenáře. Téma roku 1940 je totiž ve Francii dodnes často diskutované. Je nutné podotknout, že ač text velmi dobře plní svou funkci i přeložený do jiného jazyka, je určen v první řadě pro francouzské čtenáře. Naštěstí tato skutečnost, až na velmi málo výjimek, neměla na srozumitelnost v cílovém jazyce významnější vliv. Pouze bylo nutné věnovat pozornost některým výrazům jako například *hexagone* nebo *unités tricolores*, které se zpravidla musely substituovat. Jinak lze říci, že je autor nestranný a text tudíž obstojí i v jiných kulturách zajímajících se o Francouzskou historii. Pro české prostředí je text rovněž vhodný a pro čtenáře zajímavý, protože několikrát zmiňuje i souvislosti s Československem.

Smysl textu je jasný – umožnit čtenáři pochopit souvislosti, příčiny a chyby, které vedly k tomu, že byla Francie v červnu 1940 obsazena Německem. Vzhledem k tomu, že tato historická událost je velmi důležitá pro světové dějiny, není adresát omezen ani svou národností.

2.2.2. Vnitrotextová charakteristika

Téma

Téma již bylo zmíněno výše – příčiny, důsledky a souvislosti porážky a selhání Francie v červnu 1940. Autor rozčlenil text na několik kapitol, v nichž jsou zpracována jednotlivá fakta a události v logickém sledu. Úvod pojednává přímo o událostech v červnu 1940 a o závěrech, které o nich učinily proti sobě stojící osobnosti, tedy Charles de Gaulle (generál francouzského odboje v exilu a pozdější prezident Francie) a Philippe Pétain (původně hrdina z 1. světové války a od 22. června 1940 prezident Francie, později souzen za velezradu) (Kolektiv, 1999). Následuje návrat do 30. let, kdy se Francie a Velká Británie z dnešního pohledu dopustily řady politických chyb. Autor se rovněž zabývá přeceňovanou silou Německa, jeho plánem na obsazení Francie a rolí či významem Maginotovy linie. Dále komentuje označování německé strategie termínem Blitzkrieg a uvádí na pravou míru to, co u

mnohých vytváří iluzi dokonalé a bezchybné vojenské strategie. Autor velmi kriticky nahlíží na počínání tehdejšího francouzského velení a francouzských politiků a vytýká jim jejich neschopnost učinit adekvátní rozhodnutí. S tím úzce souvisí i doplňkový oddíl o chybách generála Gamelina, jež zůstal věrný starým strategiím a připravoval se spíše na opakování vžitého válečného scénáře z počátků 1. světové války. Další doplňková pasáž, jejíž autor je Dominique Mongin, se zabývá působením spojeneckých jednotek ve Skandinávii a poukazuje na význam těchto operací pro pozdější vývoj 2. světové války. Autor je chápán jako výchozí události, které pomohly do premiérského křesla Winstonu Churchillovi, a sehrály klíčovou roli v dosažení prvních vítězství spojenců.

Článek uzavírá shrnutí hlavních faktorů, které měly podíl na politováníhodném selhání Francie a jejích spojenců v červnu 1940.

Úroveň lexikální

Vzhledem k médiu je možné se v textu setkat s vysokou koncentrací pojmů a to z různých oblastí.

Např.:

armáda: général - generál, panzer/char – tank, Blitzkrieg, guerre éclair – Blitzkrieg, blesková válka, canon – dělo, arme – zbraň, allié(s) – spojenec(ci), blindé – obrněné vozidlo/obrněný, division blindée – pancéřová divize, théâtre de guerre – fronta (válčiště, bojiště), DCA – protiletcecká obrana, canon DCA / canon flak – kanón protiletcecké obrany, chasseur – stíhačka (stíhací letoun), stuka (bombardier en piqué) – střemhlavý bombardér, ligne Maginot – Maginotova linie, anchluss – anšlus, Kriegsmarine – válečné loďstvo/Kriegsmarine.

geopolitika: Reich, IIIe Reich – Třetí říše, Německo, URSS – SSSR, Sovětský Svaz, République fédérale d'Allemagne - Spolková republika Německo

geografie: Fjord de Narvik - Ofotfjord, Rhénanie – Porýní, la Saar – Sársko, la Ruhr – Porúří, Somme – Somma, Sâone – Saôna, Meuse – Maas, Weser - Vezera

politika: politique d'apaisement – appeasement (ústupková politika), pact – pakt, déclaration de non-agression – deklarace o neútočení (polsko-německá), pacte de non-agression – pakt o neútočení (Ribbentrop-Molotov), loi Cash and Carry – systém Cash and Carry, régime nazi – nacistický režim, Société des nations – Společnost národů.

Při překládání velkého množství pojmů z uvedených oblastí bylo potřeba ověřit jejich správnost, popř. funkčnost v českém jazyce. Autor velmi často používal termíny převzaté z angličtiny nebo němčiny. (appeasement, Blitzkrieg, flak, Kriegsmarine, Luftwaffe, Reich, RAF, Royal Navy, stuka, Wehrmacht). Otázkou bylo, zda jsou tyto pojmy dostatečně etablované v českém jazyce. Po vyhledávání (např. www.google.com; Kolektiv, 1999 aj.) se ukázalo, že z větší části lze tyto termíny ponechat. Proto byly některé cizojazyčné pojmy ponechány. Nicméně pro lepší srozumitelnost si některé pojmy přeci jen vyžádaly explicitaci či intelektualizaci, jako tomu bylo například v případě kanónu flak. Byly zde však i případy, kdy bylo nezbytné použít kalk, například v případě výrazu Reich, který bylo vhodnější nahradit pojmem Třetí Říše nebo Říše. Samozřejmě v některých situacích bylo žádoucí použít původní termín, nicméně tím vznikalo riziko, že původní termín by nemusel být pro českého čtenáře srozumitelný – např. termín Kriegsmarine označující německé válečné loďstvo. Proto byla použita jak původní forma výrazu, tak i český význam, který byl umístěn do závorek.

U zkratk, které autor často používal (hlavně v případě Sovětského svazu), bylo několikrát zapotřebí upustit od zkratkové formy (která nebyla vhodná a komplikovala by přeloženou větu) a nahradit ji běžnou formou, v tomto případě Sovětský svaz.

Úroveň gramatická a syntaktická

Překládaný text byl velmi složitý hlavně po syntaktické stránce. Francouzský originál obsahoval velmi dlouhá souvětí, která byla obtížně přeložitelná kvůli rozdílné stavbě vět v českém a francouzském jazyce. Ještě větší problém ovšem působilo velké množství polovětných konstrukcí, jejichž doslovný překlad by přeložená souvětí ještě prodloužil a způsobil by ještě horší srozumitelnost textu. Bylo tedy vhodné tyto věty rozdělit, změnit slovosled a v některých případech nahradit participium vhodným podstatným jménem nebo opět větu přepracovat, pokud se již nedalo vyhnout opisu.

Překlad nebyl jednoduchý také z hlediska autorem použitých časů. V celém textu převládal historický (narativní) prézens, který lze přeložit dvěma způsoby. Buďto jej přeložit jako čas minulý anebo zachovat historický prézens i v českém jazyce. To však není příliš obvyklé. V určitých částech se naproti tomu vyskytoval francouzský minulý čas prostý (passé simple), u kterého lze také postupovat výše zmíněnými způsoby. V obou případech volbu použitého času v překladu ovlivňovala především dokonavost výpovědi nebo souslednost událostí. U doplňkových svědectví a komentářů ze strany odborníků (v passé simple) bylo v zájmu zachování narativního charakteru vhodnější zvolit i v překladu minulý čas. Nezbytné

bylo, neměnit časy příliš často, aby byl text koherentní a přehledný.

Úroveň stylistická

Po stylistické stránce bylo hlavním cílem, aby autor předal důležité informace o značně komplikovaném tématu. V rámci popularizačního charakteru textu se ale nemohl omezit pouze na prosté sdělení informací, neboť vzhledem k rozsahu textu hraje důležitou roli i udržení pozornosti čtenáře. Navíc by účinek na čtenáře neměl být pouze informativní. Stylistické prostředky volené autorem by tak měly sloužit jako jakési indicie k vytvoření čtenářova názoru na danou skutečnost. Tomu odpovídá autorova strategie. V textu se tedy můžeme setkat s prvky, kterými se autor snaží docílit komunikace se čtenářem (cf. vněttextová analýza). Jde například o kladení důrazu na některé informace, které by měly být vzaty v úvahu na prvním místě. Autor v textu rovněž hojně používá argumentaci, kdy proti sobě staví různá fakta, a buď nechává vyvození závěru na čtenáři samotném, nebo argumenty sám shrnuje, a tím čtenáře směřuje k zamyšlení nad závěry, ke kterým se dopracoval. V neposlední řadě autor používá i různá zajímavá obrazná pojmenování, aby docílil popularizačního efektu. Např.: *Mais elle (la France) ne fut pas la seule à acquitter ce lourd tribut au dieu Mars. (O: 59) Ale nebyla sama, kdo složil takto velkou oběť bohu Martovi. (P: 17)*

Při překládání bylo důležité, aby si text zachoval koherenci a kohezi. To vyžadovalo i pozorné vyhýbání se opakování slov, místy velmi obtížné, protože autor neustále uváděl velké množství argumentů a ty se neobešly bez patřičných argumentačních spojek, jejichž výběr byl v některých situacích v českém jazyce omezený. Bylo proto zapotřebí vyvarovat se opakování výrazů alespoň v kratších úsecích textu. Někdy bylo zapotřebí některé spojky vynechat a přerušit větu. To ale nijak neubralo na argumentačním charakteru článku. Naopak došlo ke zlepšení dynamiky textu. Stejně tomu bylo i u zvrtných zájmen, která se v textu vyskytovala skutečně často.

2.3. Typologie překladatelských problémů

Z předchozích příkladů jsou již patrné hlavní problémy, které text pro překladatele představuje. Především syntax, gramatika, koherence a koheze a v neposlední řadě také lexikum. Vyskytly se zde věty, které nebyly příliš srozumitelné, a bylo tudíž třeba požádat o vysvětlení rodilé mluvčí.

Tím se dostáváme k dalšímu problému a to k poměrům vět v souvětí a překladu

francouzských spojek do češtiny. Ne vždy totiž bylo z originálu patrné, jak by měla věta vyznít a v jakém smyslu by ji tedy bylo třeba přeložit.

2.3.1. Lexikum

Obecné

Originál kladl velký odpor z hlediska lexikologického, k některým výrazům chyběl český slovníkový ekvivalent, bylo tedy nutné se těmto výrazům přibližovat opisem. Např.: (O: 6) *débâcle*; kdy české slovo *debakl* neodpovídalo lexiku, které by v tomto stylu český text vyžadoval. Jednou z možností by bylo například použití výrazu *fiasko*, u něj by však bylo nutné využít uvozovky, ze stejných důvodů, které bránily použití slova *debakl*. Jako nejvěrnější se však ukázal opis *ostudná porážka*, který v sobě perfektně nese význam slova *debakl*, aniž by vybočoval ze stylu článku.

Historické

Překlad textu komplikovaly i citáty osobností nebo historiků. Zde bylo nutné dbát na přesnost a dodržet charakter citátu. Například citát Jean-Louis Crémieux-Brilhaca („*Comment faire comprendre aujourd'hui que l'aspirant d'infanterie de reserve que j'étais, sortant de Saint-Cyr le 20 janvier 1940, n'ait jamais vu de chars, si ce n'est aux défilés du 14 Juillet, n'ait jamais fait d'exercice avec chars, ignore tout de la défense antichar, ne sache pas manier un canon de 25, n'ait jamais enteru parler des stukas*“ (O: 50). U něj bylo nejdůležitější zachovat naléhavost, expresivnost a alarmující charakter tohoto citátu. Překlad by zde neměl být příliš volný. Přesto bylo třeba mírně zasáhnout. A to například explicitací vojenské školy v Saint-Cyr (viz. překladatelské postupy a posuny).

Geografické a geopolitické

Za zmínku též stojí pro českého čtenáře nejasné využití první osoby množného čísla ve vztahu k Francii v citaci Charlese De Gaulla. Ačkoliv je za této situace standardním řešením alespoň uvést v závorce, že se jedná o Francii nebo slovo *my* přímo nahradit *Francií*. Naskytl se problém, že jde o citát, čili využití explicitace v závorce se nehodilo. Nahrazení se tedy zdálo jako správný krok, nicméně se ukázalo, že De Gaullova výzva byla již přeložena do češtiny a to minimálně v knize Dějiny Francie (Duby, 2003), kde český překladatel Vladimír Cinke tomuto problému nevěnoval pozornost a použil první osobu množného čísla. Na základě tohoto předchozího překladu a skutečnosti, že se jedná se o encyklopedii historie Francie vydanou v sérii encyklopedií Larousse, lze tento zdroj považovat za relevantní a

přistoupit tedy ke stejnému provedení překladu.

Nejasnosti nastaly v případě některých adjektiv. Například „*La Belgique pour sa part, campait sur une neutralité ostensible réitérée en 1936.*“ (O: 43) Zde se výrazy jako „ostentativní“, „okázalý“ nebo „neskrývaný“ nehodily jako adjektiva. Muselo se přistoupit k použití adverbia „ostentativně“, které zajistilo lepší plynulost věty vzhledem k tomu, že se v ní vyskytuje i příslovečné určení času a participium. Výsledek tedy vypadá takto: „*Belgie pro změnu spoléhala na svou neutralitu, ostentativně vyhlášenou v roce 1936.*“ (P: 8)

Místy bylo třeba i lehce pozměnit výrazy, které se vztahovaly k Francii, ale jejichž doslovný překlad by působil zvláště. Týká se to hlavně označení jako „*l'hexagone*“, které označuje Francii podle jejího (šestiúhelníkového) tvaru nebo „*divisions tricolores*“, čili „*divize zdobené trikolorou / tříbarevné divize*“. Tyto výrazy tedy byly nahrazeny textem „*Francie*“ a „*francouzské divize*“.

Na druhou stranu tropus pars pro toto „*Paříž*“, který zastupoval Francii (tento trop se použil i pro jiné země stejným způsobem – Londýn, Řím, Tokio), byl ponechán, protože v českém jazyce tyto výrazy fungují dobře.

Bylo též důležité vyvarovat se nestandardním místopisným názvům, jako tomu je například u českého názvu řeky Maas (francouzsky Meuse). Méně důvěryhodné zdroje (www.wikipedia.com) totiž uváděly její počestlé jméno Máza nebo Maasa, které ovšem neodpovídalo úrovni článku. Jako velmi užitečný se v této situaci ukázal Geografický slovník (Kolektiv, 1993), kde je uvedeno, že pro tento tok je v češtině kodifikováno jméno Maas.

U místopisu se naskytla i jedna zajímavá situace, kdy autor hovoří o Československu a mnichovské dohodě, přičemž uvedl pojem „*Česká Republika*“ (O: 43). Není zcela jasné, zda jde o autorovu geografickou chybu nebo zda by nebylo vhodnější uvést výraz jako např. „*dnešní Česká Republika*“ neboť v době, o které článek pojednává, tento státní celek neexistoval. V tomto případě byl ale vybrán pojem *Československo* v rámci fungování překladu a historické správnosti.

Vojenské

Problémy se rovněž vyskytly s politickými a vojenskými hodnotami, obecně s vojenskou terminologií. Ty však nebyly tolik zásadní, protože většinu ekvivalentů bylo možno najít přímo v českých zdrojích věnovaných problematice, o které pojednává překládaný text.

(např. Nálevka, 2003; <http://www.palba.cz>). Vyhledávání ekvivalentů v relevantních pramenech dokonce umožnilo porozumět některým částem, kde nebyl zcela jasný kontext a poté větu snáze zpracovat a přeložit. Totéž se týkalo názvů historických událostí. Většina z nich má svůj ekvivalent v češtině. Drobné pozastavení si možná zaslouží pojem „*drôle de guerre*“ označující období, kdy Francie a Německo byly ve válce, ale obě armády se bez útočení pozorovaly na hranicích jejich území. Toto období slovník Neumanna a Hořejšího (1998) nazývá „*směšná válka*“, nicméně antepozice adjektiva „*drôle*“ vede k jinému názvu a tím je daleko častěji se vyskytující pojem „*podivná válka*“ (Kolektiv, 1999). V každém případě bylo zapotřebí v tomto lexiku postupovat obezřetně, neboť se v textu vyskytovaly zmínky o paktech, smlouvách, deklaracích apod. Tudíž bylo třeba ověřit (například pomocí data podpisu paktů) výskyt, použití a důvěryhodnost českých názvů těchto dokumentů.

Vyskytl se zde i problém s dalším názvem války, a to „*la Grande Guerre*“. V Češtině je tento pojem méně známý, nicméně říkalo se tak původně první světové válce (Šedivý, 2001). V kontextu věty (O: 47) „(...) *Hitler, loin de se situer dans le cadre d'un Blitzkrieg informulé, ne renie pas le classicisme de la Grande Guerre*“. se hovoří o období před vypuknutím Druhé světové války. Právě z tohoto období pojem „*Velká válka*“ pochází. A ačkoliv dnes není již tak běžný, stále se s ním lze setkat. Jeho použití v tomto případě též ovlivnilo použití historického prézentu. Jde ale o jediný případ překladu tohoto pojmu. Ve zbytku textu nebylo jeho použití tolik vhodné, a tak byl samozřejmě nahrazen běžným výrazem „*První světová válka*“.

Metafory a lexikalizovaná slovní spojení

Problém představovala i různá ustálená spojení nebo metafory. O to víc byl překlad obtížnější, když bylo nutné přeložit citáty významných osobností, které tyto prvky obsahují. Například z výrazu „*feu de paille*“ (O: 50), který má konotaci čehosi náhlého a rychle probíhajícího, se stává „*smršť*“. Nebo věta „*Reprenons le dossier*“ (O: 43) sice může být přeložena jako „*Vezměme znovu tento spis*“ nebo „*Nahlédněme znovu do tohoto spisu*“. Výsledek však v českém jazyce působí poněkud kostrbatě, a tak bylo třeba najít vhodný opis, který by ovšem zachoval smysl originálu. Tím se nakonec stala věta „*Nahlédněme znovu na tato fakta*“ (P: 6), čímž se sémanticky neztrácí konotace jakéhosi souhrnu skutečností.

2.3.2. Morfologie a syntax

Syntax

Z hlediska interpunkce bylo potřeba opatrně překládat věty, ve kterých se vyskytoval v češtině méně používaný, ale pro formální registr francouzštiny typický středník nebo dvojtečka. Vesměs musely být věty kvůli srozumitelnosti zakončeny a navázáno na ně bylo ve větách, které následovaly. Jako příklad může posloužit tato situace: „*En d'autres termes, l'outil militaire français ne promet pas la victoire ; il n'annonce pas pour autant la défaite, preuve du redressement entamé par le Front populaire et poursuivi par le gouvernement Daladier.*“ (O: 44) Překlad tedy vypadá následovně: „*Jinými slovy, vybavenost francouzské armády nezaručovala vítězství, ale ani nemusela nutně znamenat porážku. To svědčí o reorganizaci armády započaté Lidovou frontou, na kterou navázala Daladierova vláda.*“ (P: 9)

Naskytl se také situace, kdy byl v originále použit kondicionál a bylo nutné rozhodnout o jeho významu a posléze i překladu. Většinou se jednalo o standardní podmiňovací způsob, který byl také tak přeložen.

V jednom případě by ale jeho překlad v žurnalistickém textu mohl být přeložen za použití výrazů jako částice „*prý*“ nebo příslovce „*údajně*“ nebo českým podmiňovacím způsobem. Konkrétně šlo o pasáž: „*Craignant d'imposer à la population de trop rudes contraintes, le régime nazi aurait développé un réarmement „en surface“, et non „en profondeur“. Il aurait alors misé sur une guerre courte, s'appuyant principalement sur les blindés et l'aviation pour emporter la décision afin de maintenir un niveau de consommation décent aux civils*“ (O: 52). Použít ale k překladu uvedené výrazy nebylo vhodné. Protože ale nejde o autorovo tvrzení, ale o hodnocení teze několika autorů (inspirovaných Alanem Milwardem), bylo možné nahradit příslovce „*údajně*“ uvozením pasáží, které byly v originálu psané podmiňovacím způsobem.

Číslovky

Prvek, který byl rovněž problematický, byly číslovky. Oba jazyky mají jiný styl jejich psaní. Zatímco francouzský systém dává přednost zápisu pomocí čísel např.: Plus de 55 000 morts, ten český se přiklání spíše k vyhnutí se velkému počtu nul slovním prepisem, tedy Přes 55 tisíc mrtvých. V případě čísel jako např. 2600 lze postupovat prepisem do formy 2,6 tisíc, v takovýchto případech však bylo vhodnější ponechat číselné vyjádření. S číslovkami souvisí

i letopočty. Francouzský úzus připouští psaní letopočtů pouze formou předložky s příslušným číselným vyjádřením roku (en 1939, en 1940). V češtině tomu tak není a tak se v přeložené formě musí ve většině případů přidat ještě slovo rok, které podléhá flexi. V některých situacích, jako je sled událostí, bylo možné tuto formu vypustit a letopočet pouze napsat do závorčky. Tím odpadl problém se začleňováním výrazů jako v roce 1939, z roku 1940 atd.

2.4. Popis metody překladu

2.4.1. Strategie

Při překládání bylo potřeba postupovat v souladu s výše nastíněnými problémy a podle analýzy textu a média. Přeložený text tedy musí sdělit důležité informace, udržet kontakt se čtenářem a vysvětlit komplexnost událostí, které jsou mnohdy banalizovány. Bylo tedy potřeba vhodně přeložit text, který je na jednu stranu informativní, na druhou ale dynamický a bohatý na argumentaci. Proto bylo nezbytné obezřetně postupovat při překladu spojek, protože by text mohl podstatně ztratit na své dynamičnosti a argumenty v textu obsažené by neměly autorem požadovanou váhu. Tím by text přestal poutat pozornost a pozbyl by populárně naučného charakteru. Zároveň bylo potřeba maximálně zohlednit to, aby české věty zněly přirozeně, navazovaly na sebe a aby text byl kvalitní po jazykové stránce.

2.4.2. Překladatelské postupy a posuny

V některých případech, bylo nutné přistoupit ke koncentraci, kdy se při překladu do češtiny dlouhá věta zkrátí pro lepší zachování nesené informace.

Nemusí jít nutně jen o věty. Tento jev lze pozorovat i na úrovni slov, neboli francouzské víceslovné výrazy nebo slovní spojení se do češtiny přeloží pouze jedním slovem, které je k původnímu spojení ekvivalentní.

Např.: *Cette injonction est couronnée de succès.* (O: 46) bylo přeloženo jako *Tento požadavek měl úspěch.* (P: 11)

Nebo výrazy *l'esprit de jouissance* a *l'esprit de sacrifice* byly přeloženy jako *požívačnost* a *obětavost*.

Při překládání uvedeného textu bylo často potřeba použít k diluci, a to i přes to, že při překládání z francouzského jazyka spíše dochází ke koncentraci.

Např.: „*Trop peu d'enfants, trop peu d'armes, trop peu d'alliés*“, *gémissait le vainqueur de Verdun dans son discours du 20 juin, prompt à affirmer que la débâcle provenait de „nos relâchements*“. (O: 43) - „*Nemáme dostatek dětí, zbraní a spojenců*“, *nařikal vítěz od Verdunu maršál Pétain ve svém projevu z 20. června, v němž neváhal oznámit, že to, co Francouze dovedlo k porážce, bylo „usnutí na vavřínech*“. (P: 6)

V několika případech bylo nutné použít explicitaci k vysvětlení nebo upřesnění informace. Například *Saint-Cyr* je samozřejmě město ve Francii, v tomto textu v sobě ovšem implicitně nese význam vojenské školy v Saint-Cyr. Ne každý český čtenář totiž ví, že ve městě Saint-Cyr se nachází elitní vojenská škola pro přípravu budoucích armádních důstojníků. Proto je v překladu použit výraz *vojenská škola v Saint-Cyr* (O: 50, P: 12). U některých geografických názvů byla explicitace vhodná z důvodu jejich problematické flexe. Bylo to např. u jmen řek jako Maas nebo Somma.

Nastaly i situace, kdy bylo zapotřebí uchýlit se i k nivelizaci nebo kdy nebylo možné zachovat obraznost originálu nebo jí přenést do českého jazyka. Např.: *Le terme de Blitzkrieg (« guerre éclair ») est largement le produit de tours de passe-passe historico-théoriques* (O: 56). *Passe-passe* (Neumann, Hořejší a kol., 1992) má význam „*kejklí*“ nebo „*hejblí*“, tyto termíny by se ovšem v textu tohoto typu neměly objevovat. Muselo se tudíž sejít z původního konceptu, využívajícího metaforu a nahradit ji výrazem odpovídajícím úrovni textu. V tomto případě padla volba na výraz „*spekulace*“, neboť v sobě sémanticky nese prvek nejistoty. K zajímavé situaci došlo ve větě „*L'essentiel demeure: la France s'effondre en quelque six semaines, malgré la belle résistance déployée sur le front des Alpes contre l'attaque italienne (10 juin 1940).*“ (O: 58) a to konkrétně v případě výrazu „*s'effondrer*“, který lze přeložit ekvivalenty jako „*zhroutit se*“ nebo „*sesunout se*“, ty by však v češtině působily zvláště. Proto bylo třeba hledat výraz, který by působil lépe, ale přesto si zachoval alespoň část významu původního výrazu. Mohl by být zvolen výraz „*padnout*“, který je běžný a který dostatečně zastoupí výraz z originálu. O finální verzi nakonec však přeci jen rozhodl již přeložený text (Duby, 2003). Výsledek tedy vypadá následovně: „*To nejdůležitější zůstává. Francie se po šesti týdnech zhroutila a to i přes značný odpor, kladený na alpské frontě proti italskému útoku (10. června 1940).*“ (P: 16)

K posunu muselo dojít i u dlouhého souvětí „*Alors que la France campe sur la*

défensive, l'Allemagne privilégie l'offensive ; alors que la première cherche à gagner du temps, la seconde tente de forcer le destin, sans que l'on puisse pour autant affirmer qu'elle applique un Blitzkrieg dûment théorisé“ (O: 50-51). V první řadě bylo třeba vyřešit problém s délkou věty (nahrazením středníku tečkou). Jenže slovní spojení „forcer le destin“ se zde významově nehodí („postavit se osudu“). Bylo tedy zapotřebí přeložit toto spojení jiným způsobem. Jako vhodné východisko se ukázal výraz (P: 13) „Strhnout osud na svou stranu“ Sémanticky je dostatečně silný a významově zapadá do kontextu a v cílovém jazyce svou funkci plní. Ve výsledku se tedy ze souvětí stává několik pozměněných vět „Zatímco Francie se soustředí na obranu, Německo dává přednost útoku; takže zatímco jedna strana se snaží získat čas, druhá se usilovně snaží strhnout osud na svou stranu. Nelze však tvrdit, že by šlo o dokonale promyšlený Blitzkrieg“ (P: 13).

3. Závěr

Smyslem překladu je umožnit kontakt dvou kultur. Smyslem tohoto překladu je umožnit čtenářům, kteří se zajímají o historii, nahlédnout do černé kapitoly francouzských dějin očima francouzských historiků.

Úkol překladatele je nelehký, nemůže zasahovat do autorových argumentů, text doplnit nebo opominout sebemenší část z autorovy výpovědi. Přičemž musí mít neustále na mysli, že jeho překlad by měl být co nejuvěrnější originálu ale i co nejsrozumitelnější pro domácí publikum.

Při překládání tohoto textu bylo tedy cílem najít kompromis a text v pokud možno nejpřesnější podobě co nejvíce přiblížit domácímu prostředí se zachováním hodnot textu.

Tato práce byla velmi přínosná, neboť je to první možnost vyzkoušet si teorii i praxi překladu zároveň. Představovala ale určité a zřejmě obvyklé obtíže spojené s neustálým vyhledáváním ve slovníku, literatuře a konfrontováním internetových i tištěných historických zdrojů.

Snad ale výsledek splní očekávání jak kvalitou překladu, tak následným komentářem, který se zabývá konkrétními problémy, které tento překlad představoval.

4. Bibliografie

4.1. Primární literatura

- 1 **WIEVIORKA, Olivier.** La défaite était-elle inéluctable? *L'Histoire*. Numéro spécial, avril 2010, 352, stránky 42-59.

4.2. Sekundární literatura

DUBY, Georges. *Dějiny Francie od počátků po současnost*. Překlad Vladimír Cinke. Praha: Karolinum, 2003, ISBN 80-718-4514-0

GREPL, Miroslav, et al. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-980-5.

HENDRICH, Josef, RADINA, Otomar, TLÁSKAL, Jaromír. *Francouzská mluvnice*. Plzeň: Fraus, 2001. ISBN 80-7238-064-8

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. [překl.] Karel Hausenblas. Praha: Ivo Železný, 1998. ISBN 80-237-3539-X.

NÁLEVKA, Vladimír. *Druhá světová válka*. Praha: Triton, 2003. ISBN 80-7254-390-3.

POPOVIČ, Anton. *Teória umeleckého prekladu: aspekty textu a literárnej metakomunikácie*. Bratislava: Tatran, 1975.

RIEGEL, Martin, PELLAT, Jean-Christophe a RIOUL, René. *Grammaire méthodique du français*. Paris: Presses Universitaires de France, 1999. ISBN 2-13-050249-0.

Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích: Diderot. Praha: Diderot, 1999. ISBN 80-902555-2-3.

ŠEDIVÝ, Ivan. *Češi, české země a velká válka*: Nakladatelství Lidové noviny. Praha, 2001. ISBN 80-7106-274-X

4.3. Slovníky

Geografický místopisný slovník světa. 1. vyd. Praha: Academia, 1993, 924 s. ISBN 80-200-0445-9

NEUMANN, Josef a HOŘEJŠÍ, Vladimír. *Velký francouzsko-český slovník A-K*. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0234-0.

Velký francouzsko-český slovník L-Z. Praha: Academia, 1992. ISBN 80-200-0235-9.

VLASÁK, Václav. *Francouzsko-český česko francouzský slovník*. Voznice: Leda, 2004. ISBN 80-85927-97-7.

Larousse de poche 2007. Paris: Larousse, 2006. ISBN 2-03-532090-9/2-03-532226-X.

4.4. Internetové prameny

fórum PALBA.CZ. [Online] <http://www.palba.cz/index.php?c=2>.

Google. [Online] Google Inc. www.google.com.

Un peu d'histoire. *L'Histoire*. [Online] <http://www.histoire.presse.fr/html/un-peu-d-histoire.jsp> [cit 2011-09-01].

Catalogue de la BNF [Online] <http://catalogue.bnf.fr/ark:/12148/cb12421113d/PUBLIC>

Wikipedia - the free encyclopedia. *Wikipedia*. [Online] Wikipedia Inc <http://www.wikipedia.org>

5. Příloha – Text originálu (La défaite était-elle inéluctable?)